

Kardan Research Journal (KRJ)

Recognized by the Ministry of Higher Education, Afghanistan.
Journal homepage: krj.kardan.edu.af

Quality Assurance and Accreditation Frameworks of Afghanistan and Malaysia: A Comparison

Khawaja Jamshid Seddiqi

To cite this article: Seddiqi, Khawaja Jamshid. "Quality Assurance and Accreditation Frameworks of Afghanistan and Malaysia: A Comparison." *Kardan Research Journal* 2, no. 1 (2025): 174–185.

© 2025 The Author(s). This open access
Article is distributed under a Creative
Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
Published by Kardan University

Published online: 08 October 2025

Submit your article to this journal

Quality Assurance and Accreditation Frameworks of Afghanistan and Malaysia: A Comparison

Kardan Research Journal
2 (1) 174 – 185
@2025 Kardan University
Kardan Publications
Kabul, Afghanistan

Received: 18 Nov 24
Revised: 25 May 25
Accepted: 01 Oct 25
Published: 08 Oct 25

Khawaja Jamshid Seddiqi

Abstract

Higher education plays a fundamental role in the development and progress of societies. Quality Assurance and Accreditation, as a process aimed at ensuring quality in the higher education and improving its standards, paramount and should be designed to achieve the said goal. Over the past decade, the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MoHE) has undertaken activities and initiatives for the evaluation and accreditation of both public and private institutions of higher education. This paper tends to address the challenges and lacunas that quality assurance and accreditation framework of Afghanistan suffers from; while comparing the same with the Malaysian framework by using secondary data in a descriptive-comparative method. The research finds that Directorate of Quality Assurance and Accreditation in Afghanistan operates under the auspices of MoHE, lacking independence in terms of staffing, financial management, and administrative authority. As a corollary to the above, no specific and comprehensive mechanism for appeal against decisions of the Directorate seems in place. Moreover, a standardized mechanism for registration and dissemination of information regarding universities in terms of their academic accreditation and quality assurance processes is not in place. Interestingly, the Directorate of Quality Assurance and Accreditation is not a member in any regional and/or international quality assurance body. The findings may provide new perspectives for the Ministry of Higher Education and the responsible officials of the Quality Assurance and Accreditation body regarding the issues raised in this study.

Keywords: Quality Assurance, Accreditation, Afghanistan, Malaysia, Higher Education

بررسی مقایسوی تضمین کیفیت و اعتباردهی در افغانستان و مالیزیا

خواجه جمشید صدیقی

چکیده

تحصیلات عالی نقش اساسی در توسعه و پیشرفت کشورها دارد، تضمین کیفیت و اعتباردهی به عنوان فرآیند حصول اطمینان از کیفیت تحصیلات عالی و ارتقای کیفیت تحصیلات عالی از اهمیت ویژه برخوردار است. وزارت تحصیلات عالی افغانستان در بیشتر از یک دهه اخیر فعالیت‌ها و اجراات مشخصی را در راستای ارزیابی و اعتباردهی نهادهای تحصیلات عالی دولتی و خصوصی اتخاذ نموده است. پرسش اصلی تحقیق این است که، تضمین کیفیت و اعتباردهی در افغانستان در مقایسه با کشور مالیزیا با کدام چالش‌ها مواجه است؟ این تحقیق بشکل مقایسوی توصیفی با کشور مالیزیا صورت گرفته و روش جمع‌آوری اطلاعات روش کتابخانه‌ای است. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی افغانستان در چوکات تشکیلات وزارت تحصیلات عالی قرار دارد و از استقلال استخدامی، مالی و اداری برخوردار نیست. میکانیزم مشخصی برای اعتراض بر فیصله‌های مورد تضمین کیفیت و اعتباردهی وجود ندارد. میکانیزم معیاری و موثر ثبت و نشر معلومات در مورد مؤسسات تحصیلات عالی و پوهنتون‌ها از نظر اعتبار علمی و مراحل تضمین کیفیت به نظر نمی‌رسد. اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی افغانستان عضویت نهادهای منطقوی و بین‌المللی تضمین کیفیت را تا اکنون حاصل نکرده است. یافته‌های این تحقیق می‌تواند برای وزارت تحصیلات عالی و مسئولین اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی کشور دیدگاه‌های جدیدی در ارتباط به پرسش‌های مطرح شده در این تحقیق ارائه کند.

واژگان کلیدی: تضمین کیفیت، اعتباردهی، افغانستان، مالیزیا، تحصیلات عالی

1. مقدمه

در عصر جهانی شدن و گسترش رقابت‌های علمی، تضمین کیفیت و اعتباردهی در تحصیلات عالی به عنوان یکی از مولفه‌های کلیدی در توسعه پایدار نظام تحصیلات عالی و ارتقای جایگاه علمی کشورها مطرح است. تحصیلات عالی نه تنها بستر تولید دانش و نوآوری است، بلکه نقش مهمی در تربیت نیروی انسانی متخصص و توانمند ایفا می‌کند. از این رو، کیفیت فرآیندها، موسسات تحصیلات عالی و برنامه‌های علمی، از اهمیت خاص برخوردار است.

تاریخچه‌ی ارزیابی کیفیت مراکز آموزش عالی به اواخر قرن نوزدهم میلادی باز می‌گردد. نخستین اقدامات در ارزیابی کیفیت مراکز آموزش عالی در آمریکا صورت گرفته است. در این کشور تلاش برای اعتبارسنجی مراکز آموزش عالی از سال 1895 آغاز گردید. پس از آن کشورهای اروپایی نیز ساز و کارهایی برای سنجش و ارزیابی کیفیت مراکز آموزش عالی ارائه نمودند که از آن جمله می‌توان به کمیته‌ی ملی ارزیابی در کشور فرانسه (1985) واحد تضمین کیفیت برای آموزش عالی در انگلستان (1997) و کمیسیون دانشگاه‌ها در کشور سوئیس اشاره نمود.¹

در افغانستان، ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی در سال ۱۳۹۱ در چوکات وزارت تحصیلات عالی ایجاد گردید. هدف از ایجاد این ریاست، انکشاف سیستم تحصیلات عالی با کیفیت می‌باشد. این اداره جریان ارتقای کیفیت و اعتباردهی را راه اندازی، نظارت و مراقبت می‌نماید.² چنانچه ملاحظه می‌گردد، تضمین کیفیت و اعتباردهی در افغانستان در مقایسه با دیگر کشورها نهایت جوان است و با گذر زمان و ایجاد فرصت بحث و گفتمان پیرامون موضوع این حرکت راه تکامل را طی خواهد نمود.

در این تحقیق سعی شده تا چالش‌های اساسی در زمینه استقلال اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی، چگونگی اعتراض بر فیصله‌های اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی، چگونگی ثبت احصایه تضمین کیفیت و اعتباردهی و برخورداری عضویت نهاد های منطقه‌ای و جهانی مورد بحث قرارگیرد. از جانب دیگر چنان به نظر می‌رسد که اشخاص مسلکی ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی آموزش‌های مسلکی در ارتباط به تضمین کیفیت و اعتباردهی را در کشور مالیزیا فراگرفته اند³، بدین ملحوظ این تحقیق بشکل مقایسوی با کشور مالیزیا صورت گرفته است.

2. مفهوم شناسی

تعاریف متعدد از تضمین کیفیت و اعتباردهی وجود دارد، در اینجا با درنظرداشت این‌که تحقیق حاضر بشکل مقایسوی با کشور مالیزیا صورت گرفته با تعریف رایج شده توسط نهادهای ملی تضمین کیفیت و اعتباردهی افغانستان و مالیزیا و تعریف برخی از نویسندگان دیگر اکتفا می‌کنیم.

¹. احسان منصوری، "ارزیابی کیفیت مراکز آموزش عالی نسل سوم با رویکرد کارت امتیازی متوازن و پویایی‌شناسی سیستم"، چهارمین کنفرانس ارزیابی و تضمین کیفیت در نظام‌های دانشگاهی (تهران: دانشگاه خوارزمی، 1399)، 162.

². ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی، "تاریخچه مختصر"، (<https://qaad.edu.af/>)

³. اطلاعات روز، "روند اعتباردهی ملی نهادهای تحصیلی: از کارشیوه تا مزایا و معایب"، 5 اسد 1398، <https://www.etilaatroz.com/81127/process-> national-accreditation-educational-institutions-from-work-to-benefits-and-disadvantages/ (

1.2 تضمین کیفیت

در طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک وزارت تحصیلات عالی افغانستان، تضمین کیفیت چنین تعریف شده است: "تضمین کیفیت عبارت از پروسه منظم و برنامه‌ریزی شده جنبه‌های گوناگون یک موسسه و یا برنامه‌های علمی به وسیله معیارهای وضع شده می‌باشد."⁴

کود رفتاری اعتباردهی برنامه‌های علمی نهاد تضمین کیفیت و اعتبارسنجی مالیزیا، تضمین کیفیت را چنین تعریف نموده است: "یک فرآیند برنامه‌ریزی شده و سیستماتیک برای اطمینان از این‌که معیارهای قابل قبول در آموزش، تحقیق و زیرساخت‌ها، برآورده شده، حفظ شده و بهبود یابند."⁵

برای وضاحت بیشتر مفهوم تضمین کیفیت چند تعریف دیگر از تضمین کیفیت را نیز ذکر می‌نمائیم: تضمین کیفیت "اصطلاحی فراگیر است که به فرآیند مداوم و مستمر بررسی (ارزیابی، نظارت، تضمین، حفظ و بهبود) کیفیت سیستم، نهادها و برنامه‌های تحصیلات عالی، اشاره دارد."⁶

نظام تضمین کیفیت آموزش عالی به سیستم هدفمندی از خط‌مشی‌ها، ساختارها، معیارها، سازوکارها، فرآیندها و بازخوردها اطلاق می‌شود که از طریق آن کیفیت آموزش عالی مورد ارزیابی و اعتبارسنجی قرار می‌گیرد و با آن ذینفعان مختلف نسبت به این کیفیت اطمینان می‌یابند.⁷

تضمین کیفیت عبارت است از حصول اطمینان از وجود مکانیسم‌ها، رویه‌ها و فرآیندهایی برای اطمینان از این‌که کیفیت مطلوب، طوری که تعیین و تعریف شده است، ارائه می‌شود.⁸

2.2 اعتباردهی

لایحه تضمین کیفیت و اعتبار دهی وزارت تحصیلات عالی اعتباردهی را چنین تعریف نموده است: "اعتباردهی عبارت از یک روند بازنگری بیرونی مؤسسات تحصیلات عالی و برنامه‌ها برای تضمین و بهبود کیفیت می‌باشد که غرض از آن حصول اطمینان از مطابقت آنها با معیارهای کیفی موجود از نگاه استادان، تدریس، تحقیق، عرضه خدمات و همچنان زیرساخت‌ها، اعتبارمالی، پایداری، دست آوردها و مطابقت با قوانین نافذه می‌باشد."⁹

در طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک، اعتباردهی نیز تعریف شده که در مقایسه با تعریف ذکر شده در لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی مختصر است، معیارهای اعتباردهی در تعریف ذکر نشده اما مرجع ذیصلاح برای اعتباردهی را مشخص نموده است: "اعتباردهی اکادمیک یک پروسه تصدیق‌دهی است که بر اساس آن موسسات/ برنامه‌های مؤسسات تحصیلات عالی بر مبنای معیارهای قبلاً تعیین شده از طرف ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی، بازنگری می‌گردد."¹⁰

⁴ طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک (وزارت تحصیلات عالی، 1399)، ماده سوم، فقره هفدهم.

⁵ Code of Practice for Program Accreditation: Open and Distance Learning, 2nd ed. (Kuala Lumpur: Malaysian Qualifications Agency, 2019), viii.

⁶ Michaela Martin and Antony Stella, External Quality Assurance in Higher Education: Making Choices (Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning, 2007), 34.

⁷ مهدی مهدی، "الزامات استقرار نظام تضمین کیفیت در آموزش عالی و پژوهش ایران"، فصلنامه مجلس و راهبرد 31، no. 118، 125، 1403.

⁸ Liviu Matei and Julia Iwińska, Quality Assurance in Higher Education: A Practical Handbook (Budapest: Central European University, Yehuda Elkana Center for Higher Education, 2016), 19.

⁹ مقرردها، لوائح و طرزالعمل‌های تحصیلات عالی افغانستان، "لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی"، چاپ دوم (وزارت تحصیلات عالی، 1390)، ماده دوم، فقره اول، 173.

¹⁰ طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک (وزارت تحصیلات عالی، 1399)، ماده 3، فقره 2.

در کود رفتاری اعتباردهی برنامه‌های علمی نهاد تضمین کیفیت و اعتبارسنجی مالیزیا، اعتباردهی اینطور تعریف شده است: اعتباردهی عبارت از "ارزیابی برای تشخیص این‌که یک برنامه از معیارهای کیفیت برخوردار است و با چارچوب تضمین کیفیت مالیزیا مطابقت دارد".¹¹

فرآیندی که طی آن یک نهاد غیردولتی یا خصوصی کیفیت یک نهاد تحصیلات عالی یا یک برنامه علمی را ارزیابی می‌کند تا رسماً آن را به عنوان نهاد یا برنامه دارای حداقل استانداردها یا معیارهای از پیش تعیین شده مشخص کند.¹²

اعتباردهی فرآیندی رسمی است که طی آن مؤسسات تحصیلات عالی توسط سازمان‌ها یا نهادهای اعتباردهی برای ارزیابی پایبندی آنها به استانداردها و معیارهای تعیین شده، مورد ارزیابی خارجی قرار می‌گیرند.¹³

3. چگونگی استقلال اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی

به منظور راه اندازی، نظارت و مراقبت از تضمین کیفیت و اعتباردهی نهادهای تحصیلات عالی دولتی و خصوصی، کشورها نهادهای مشخصی را ایجاد نموده اند، در افغانستان و مالیزیا نیز نهادهای مشخصی عهده‌دار این امور می‌باشند.

در افغانستان، طبق ماده پنجم لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی "اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی مسئول تضمین کیفیت و اعتباردهی مؤسسات تحصیلات عالی دولتی و خصوصی می‌باشد. این اداره با وزارت تحصیلات عالی و مؤسسات تحصیلات عالی به منظور تشویق در امر بهبود کیفیت کار می‌کند. در آغاز این اداره در چارچوب وزارت تحصیلات عالی منحیث یک ارگان مستقل فعالیت نموده و بعد از 5 الی 8 سال فعالیت، کاملاً خود مختار خواهد گردید."

ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی در سال ۱۳۹۱ در چوکات وزارت تحصیلات عالی ایجاد گردید. هدف از ایجاد این ریاست، انکشاف سیستم تحصیلات عالی با کیفیت می‌باشد. این اداره جریان ارتقای کیفیت و اعتباردهی را راه اندازی، نظارت و مراقبت می‌نماید.¹⁴ قابل تذکر است که، قانون تحصیلات عالی ملکی مصوب سال 1394 پس از آغاز فعالیت ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی تصویب شده است. در فصل پنجم این قانون فعالیت اداره و مورد ارتقای کیفیت و اعتباردهی در چوکات وزارت تحصیلات عالی در نظر گرفته شده است "به منظور ارتقای کیفیت و اعتباردهی اکادمیک، اداره و مورد ارتقای¹⁵ کیفیت و اعتباردهی اکادمیک در چوکات وزارت تحصیلات عالی فعالیت می‌نماید."¹⁶

در مالیزیا، طبق فیصله مورخ 21 دسامبر 2005 حکومت مالیزیا، یک نهاد جدید از ادغام مورد ملی اعتباردهی و دیپارتمنت تضمین کیفیت وزارت تحصیلات عالی، به عنوان نهاد مسئول تضمین کیفیت در نهادهای تحصیلات عالی دولتی و

¹¹. Malaysian Qualifications Agency, *Code of Practice for Program Accreditation: Open and Distance Learning*, 2nd ed. (Kuala Lumpur: Malaysian Qualifications Agency, 2019), vii.

قابل ذکر است که برای اعتباردهی یک برنامه علمی در مالیزیا سه مرحله وجود دارد: مرحله نخست اعتباردهی موقت (Provisional Accreditation) است. در این مرحله مشخص می‌گردد که یک برنامه علمی جدیداً طرح شده آیا از حد اقل معیارهای کیفیت برخوردار است یا خیر؟ مرحله دوم اعتباردهی کامل (Full Accreditation) است، در این مرحله اطمینان حاصل می‌گردد از اینکه آموزش، یادگیری و سایر فعالیت‌های مرتبط یک برنامه علمی که اعتباردهی موقت گردیده است با معیارهای کیفیت مطابقت دارد؟ درخواست برای اعتباردهی کامل زمانی انجام می‌شود که اولین دور محصلان به سال آخر می‌رسند. مرحله سوم اعتباردهی مرحله ارزیابی انطباق (Compliance Evaluation) است. در این مرحله اطمینان حاصل می‌گردد که برنامه علمی معتبر، معیارهای تضمین کیفیت را حفظ نموده و بهبود یافته است. ر ک Malaysian Qualifications Agency, *Code of Practice for Program Accreditation: Open and Distance Learning*, 2nd ed. (Kuala Lumpur: Malaysian Qualifications Agency, 2019), vii, 69.

¹². Lazar Vlasceanu, Laura Grunberg, and Dan Parlea, *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*, rev. and updated ed. (Bucharest: UNESCO-CEPES, 2007), 25.

¹³. Asuamah Yeboah Samuel and Ama Antwi Boasiako, *Beyond the Classroom: Quality Assurance in Developing Nations* (Munich: MPRA, 2024), 6.

¹⁴. وبسایت ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی، "تاریخچه مختصر"، <https://qaad.edu.af/>.

¹⁵. توجه: در قانون تحصیلات عالی ملکی به جای واژه "تضمین" از واژه "ارتقا" استفاده شده است.

¹⁶. قانون تحصیلات عالی ملکی، جریده رسمی شماره 1195 (1394)، ماده 52، فقره اول.

خصوصی ایجاد گردد. این نهاد " سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا" (Malaysian Qualifications Agency) است که در سال 2007 عملاً ایجاد گردید.¹⁷ مبنای فعالیت‌های این نهاد، قانون سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا 2007 است. طبق این قانون، سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا به عنوان نهاد ملی برای اجرای چارچوب تضمین کیفیت، اعتباردهی برنامه‌های آموزشی و مدارک تحصیلی، نظارت و تنظیم کیفیت و معیارهای نهادهای تحصیلات عالی، ایجاد دفتر احصایه کیفیت‌سنجی مالیزیا و سایر وظایف مربوط، ایجاد شده است.¹⁸

آنچه از لحاظ ساختاری و میزان استقلال قابل بحث است این‌که، در مالیزیا یک نهاد مشخص برای پیش‌برد امور تضمین کیفیت و اعتباردهی ایجاد شده است که در راس آن رئیس اجرایی قرارداد، این نهاد یک شخص حقوقی مستقل است هرچند به لحاظ گزارش دهی به وزیر تحصیلات عالی گزارش‌ده می‌باشد اما از نظر استخدامی، مالی و اداری قسملاً مستقل است.¹⁹

در افغانستان اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی در چوکات وزارت تحصیلات عالی فعالیت می‌کند و ماده پنجاه و دوم قانون تحصیلات عالی به صراحت فعالیت این اداره را در چوکات وزارت تحصیلات عالی پیش بینی نموده است. از آنجا که قانون تحصیلات عالی ملکی بعد از لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی تصویب شده است آنچه در لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی در مورد به فعالیت خود مختار این اداره پس از سپری شدن 5 الی 8 سال پیش‌بینی شده است با حکم قانون تحصیلات عالی مطابقت ندارد.

یکی از موضوعات مهم مورد بحث در ارتباط به تضمین کیفیت، استقلال نهاد تضمین کیفیت و اعتباردهی است. بصورت کلی نهادهای تضمین کیفیت و اعتباردهی از لحاظ وابستگی اداری به انواع ذیل تقسیم شده است:

- می‌تواند به عنوان یک سازمان دولتی، به عنوان واحدی در وزارتخانه تأسیس شود.
- می‌تواند ارگانی کاملاً مستقل از دولت باشد، بدون هیچ گونه مداخله دولتی در تأسیس یا عملکرد آن. نمونه ای از این نوع ساختار، نهاد تضمین کیفیت است که توسط نهادهای تحصیلات عالی تأسیس شده است.
- شبه دولتی (نیمه دولتی)، یا سازمان دولتی مستقل. در این مثال، وظایف دولتی را انجام خواهد داد، اما لزوماً تحت کنترل دولت نخواهد بود.
- می‌تواند ارگانی باشد که بدون هیچ گونه مداخله دولت یا موسسات عالی در تأسیس یا عملکرد آن تأسیس شود. اعتباردهی تخصصی یک نمونه معمول است (بورد یا شورای تخصصی)²⁰

در میان 124 کشور دارای نهاد ملی تضمین کیفیت برای تحصیلات عالی اند، نزدیک به 70 درصد به صراحت در قوانین خود به این نهادها استقلال داده اند. در 30 درصد باقیمانده کشورها، قانون خاصی که به طور صریح به این نهاد استقلال اعطا کند، تشخیص نشده است.²¹

17. Malaysian Qualifications Agency (MQA), "MQA at a Glance," 22 May 2023, <https://www.mqa.gov.my/>.

18. Malaysian Qualifications Agency Act 2007, Laws of Malaysia, Act 679, pt. I.

19. Malaysian Qualifications Agency Act 2007, Laws of Malaysia, Act 679, arts. 22, 23, 28.

20. Michaela Martin and Antony Stella, *External Quality Assurance in Higher Education: Making Choices* (Paris: UNESCO IIEP, 2007), 80–81.

21. Karla Ricaurte, Mathias Bouckaert, and Victoria Galán-Muros, "Are Quality Assurance Agencies for Higher Education Autonomous by Law?" UNESCO-IESALC Policy Insight No. 6 (2024).

جلب حمایت دولت از فرآیند تضمین کیفیت بدون از دست دادن استقلال نهاد یا تأثیر بر عملکرد آن، مطمئناً گزینه ای است که باید در نظر گرفته شود. در کشورهایی که نظام تحصیلات عالی در حال اصلاح است، ابتکارات تضمین کیفیت با استقلال قابل توجهی توسط دولت به عنوان بخشی از استراتژی اصلاحات در حال توسعه است.²²

نقش نهادهای تضمین کیفیت در حمایت از مؤسسات تحصیلات عالی برای برخورداری از برنامه‌های تحصیلی با کیفیت برای دانش‌آموزان و برآورده کردن انتظارات جامعه بسیار حیاتی است. در این زمینه، استقلال برای تضمین این که تخصص نقش تعیین‌کننده‌ای در فرآیند تصمیم‌گیری ایفا کند و از بروز تعارض منافع جلوگیری نماید، ضروری است. تعهدات برای ترویج نهادهای تضمین کیفیت مستقل در تضمین این که تخصص در فرآیند تصمیم‌گیری برای محصلان، استادان و مؤسسات تحصیلات عالی نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کند، حیاتی است.²³

با در نظر داشت آنچه در فوق تذکر گردید آنچه در پاراگراف اخیر ماده پنجم لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی تذکر شده است "درپایان دوره مقدماتی که 3 الی 5 سال را دربرخواهد گرفت و با فراهم شدن زمینه فعالیت مستقل، اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی کاملاً مستقل گردیده و بودجه جداگانه خود را که از طرف وزارت مالیه تمویل می گردد، خواهد داشت. این اداره با وزارت تحصیلات عالی از نزدیک کار خواهد کرد" با تجارب جهانی همسو است و ضرورت استقلال نهاد تضمین کیفیت را نمی توان نادیده گرفت.

4. اعتراض بر فیصله‌های اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی

یکی از مسایل مهم در فرآیند تضمین کیفیت و اعتباردهی رسیدگی به شکایات نهادهای تحصیلات عالی از فیصله و تصامیم اتخاذ شده است، چنانچه در سندی تحت عنوان "معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی در حوزه اروپا (ESG)"، یکی از معیارها در تضمین کیفیت بیرونی رسیدگی به شکایت تعیین شده است. "پروسه رسیدگی به شکایات و تجدیدنظر باید به صورت شفاف تعریف شده و به عنوان بخشی از طراحی پروسه تضمین کیفیت بیرونی، به نهادهای ابلاغ شوند. به منظور حفاظت از حقوق نهادها و اطمینان از تصمیم‌گیری منصفانه، تضمین کیفیت بیرونی باید به صورت شفاف و پاسخ‌گو اجرا شود، زیرا، ممکن است سوء تفاهم‌ها یا مواردی از نارضایتی نسبت به روند یا نتایج رسی وجود داشته باشد"²⁴.

در کشور مالیزی برای رسیدگی به این موضوع میکانیزم تجدیدنظر در قانون پیش‌بینی شده است. طبق ماده 82 قانون سازمان کیفیت سنجی مالیزیا 2007، در صورتی که موسسه تحصیلات عالی به فیصله ای که در مورد اعتباردهی موسسه شده یا سند اعتباردهی قبلی آن بی اعتبار اعلان شده باشد قناعت نکند، در طی 30 روز می‌تواند به وزیر تحصیلات عالی بصورت کتبی شکایت نماید. موسسه تحصیلات عالی می‌تواند علیه تصمیم کمیته اعتباردهی یا نهادهای تخصصی اعتباردهی تقاضای تجدید نظر کند. به طور کلی، درخواست تجدید نظر می‌تواند در رابطه با محتوای واقعی گزارش، هرگونه اشتباه اساسی در گزارش یا تناقضات اساسی بین گزارش شفاهی جلسه اختتامیه ارزیابی، گزارش نهایی ارزیابی و فیصله کمیته اعتباردهی باشد.²⁵

²² Michaela Martin and Antony Stella, *External Quality Assurance in Higher Education: Making Choices* (Paris: UNESCO IIEP, 2007), 82.

²³ Maja Milas, *Thematic Analysis: Independence of the Quality Assurance Agencies* (Ljubljana: Slovenian Quality Assurance Agency for Higher Education, 2022), 2.

²⁴ European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), European Students' Union (ESU), European University Association (EUA), and European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE), *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* (Brussels: EURASHE, 2015), 20.

²⁵ Malaysian Qualifications Agency, *Code of Practice for Program Accreditation*, 2nd ed. (2017), 73.

در افغانستان اعتراض به فیصله‌ی شورای اعتباردهی در لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی مورد توجه قرار گرفته است. "اعتراض در برابر فیصله شورای اعتباردهی بر مبنای قانون صورت گرفته می‌تواند"²⁶. اما این ماده چنان مختصر و مبهم است که از آن قطعاً نمی‌توان شرایط و شکلیات اعتراض و رسیدگی به اعتراض را استنباط کرد، زیرا مشخص نیست که هدف از مبنای قانون کدام قانون است که رسیدگی به فیصله شورای اعتباردهی در آن پیش‌بینی شده باشد. بناءً ایجاب می‌نماید تا چگونگی اعتراض بر فیصله شورای اعتباردهی، میکانیزم در خواست، مرجع رسیدگی، چگونگی رسیدگی، دلایل و مبنای اعتراض، استماع دلایل معترض، صدور فیصله نهائی و چگونگی مراجعه به محکمه در صورت عدم قناعت معترض، بصورت واضح در یک سند مشخص گردد.

5. ثبت و نشر معلومات تضمین کیفیت و اعتباردهی

اهمیت تضمین کیفیت و اعتباردهی به عنوان فرایند تثبیت جایگاه علمی و درجه بندی نهادهای تحصیلات عالی بشكل قابل ملاحظه رو به افزایش است. آگاهی از چگونگی اعتبار علمی نهادهای تحصیلات عالی برای متقاضیان تحصیلات عالی و سایر شهروندان کمک می‌کند تا معلومات لازم را از منبع مشخص و معتبر حاصل نمایند.

به منظور تحقق چنین امری در مالیزیا طبق ماده 81 قانون سازمان کیفیت سنجی مالیزیا 2007، دفتر ملی ثبت تضمین کیفیت و اعتباردهی در چوکات سازمان کیفیت سنجی مالیزیا ایجاد شده است که به عنوان مرجع معتبر ملی در مورد کیفیت و چگونگی اعتبار علمی نهادهای و برنامه‌های علمی معلومات را ثبت و نشر می‌نماید. مطابق قانون، این دفتر، معلومات ثبت شده را طوریکه مناسب می‌داند باید در دسترس عامه قرار دهد.

در افغانستان در مورد ثبت و نشر معلومات مربوط به پروسه اعتباردهی در فقره هفتم ماده پنجم لایحه تضمین کیفیت چنین صراحت وجود دارد "ثبت معلومات در باره جریان پروسه اعتباردهی در مؤسسات تحصیلی (نامزد اعتباردهی، تفویض و یا عدم تفویض اعتبار، به حالت تعلیق گذاشتن و یا مسدود نمودن مؤسسه‌ی تحصیلی) و رساندن نتایج اعتباردهی به آگاهی مردم". همچنان فقره دهم ماده نهم طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک چنین مشعر است: "اعلان رسمی نتایج بازنگری مسلکی مؤسسه / برنامه‌های مؤسسات تحصیلات عالی براساس مرحله‌های کسب شده و نشر آن از طریق وبسایت وزارت تحصیلات عالی با کودگذاری مخصوص".

مطابق احکام ذکر شده در فوق، اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی موظف به ثبت و نشر معلومات در مورد پروسه اعتباردهی برای مردم می‌باشد اما مسئله مهم میکانیزم و روش نشر معلومات است، زیرا در وبسایت ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی در ذیل عنوان منابع در بخش راپورها در مورد پوهنتون ها و مؤسسات تحصیلات عالی دولتی و خصوصی که در پروسه اعتباردهی قرار دارند در دو جدول جداگانه معلومات وجود دارد.

از آنجا که، آگاهی مردم از چگونگی اعتبار علمی برنامه‌ها و نهادهای تحصیلات عالی یک موضوع نهایت مهم است و از جانب دیگر ثبت چنین معلومات در وبسایت و دیتابیس آنلاین و معیاری که قابلیت آرشیف کردن چنین معلومات را داشته باشد ضروری به نظر می‌رسد، تا کسانی که معلومات مفصل و کامل در مورد وضعیت فعلی و سوابق اعتبار علمی نهادهای تحصیلات عالی و برنامه‌های علمی را جستجو نمایند، چنین معلومات در اختیار آنها قرار گیرد.

²⁶ مقرردها، لوائح و طرزالعمل‌های تحصیلات عالی افغانستان، "لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی"، (وزارت تحصیلات عالی، چاپ دوم، 1390)، 181.

6. عضویت نهادهای منطقه‌ای و جهانی

امروزه با تحرك فزاینده محصلان و سایر جنبه‌های بین‌المللی شدن و جهانی شدن تحصیلات عالی، دیگر نمی‌توان از رویارویی یا موضوع تضمین کیفیت اجتناب کرد. ازاینرو ضرورت دارد طرح‌ها و سیاستهای تضمین کیفیت از جهت‌گیری داخلی خود فراتر رفته و قاطعانه رویکردی بین‌المللی را انتخاب کنند.²⁷

برای ارتقای کیفیت، مؤسسات تحصیلات عالی باید معیارهای بین‌المللی‌ای را توسعه دهند که پاسخگوی جهانی‌شدن باشند و از تحصیلات عالی بین‌المللی حمایت کنند؛ علاوه بر این، این معیارها باید به‌گونه‌ای باشند که مؤسسات تحصیلات عالی را به پایبندی به هنجارها و رهنمودهای بین‌المللی‌سازی تضمین کیفیت (IQA) ترغیب نمایند.²⁸

در عصر حاضر، نهادهای متعدد بین‌المللی فعال در بخش تضمین کیفیت وجود دارد. تعدادی از نهادهای به سطح منطقه‌ای، قاره‌ای و جهانی فعالیت می‌نمایند، نهادهای داخلی تضمین کیفیت و اعتباردهی با در نظر داشت ضرورت انکار ناپذیر مطابقت و همخوانی معیارها و فرایندهای تضمین کیفیت و اعتباردهی با معیارهای منطقه‌ای و جهانی، سعی می‌نمایند تا با چنین نهادهای ارتباطات خویش را برقرار نمایند.

در چارچوب کیفیت‌سنجی مالیزیا (MQF) یکی از اهداف را برقراری روابط با نهادهای تضمین کیفیت خارجی تعریف شده است.²⁹ با مراجعه به بخش ارتباطات خارجی وبسایت سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا (MQA) ملاحظه می‌گردد که، این نهاد عضویت شبکه تضمین کیفیت اتحادیه ملت‌های جنوب شرق آسیا (AQAN)، شبکه آمران جوان تضمین کیفیت اتحادیه ملت‌های جنوب شرق آسیا (AYQON)، شبکه بین‌المللی نهادهای تضمین کیفیت تحصیلات عالی (INQAAHE)، شبکه آسیا - اقیانوسیه تضمین کیفیت (APQN) را دارد. علاوه بر عضویت نهادهای بین‌المللی تضمین کیفیت، سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا در ارتباط به تضمین کیفیت با نهادهای تضمین کیفیت کشورهایی چون، جمهوری خلق چین، هند، جاپان، انگلستان، فلپین، نیوزیلاند و برخی کشورهای دیگر تفاهمنامه همکاری را منعقد نموده اند.³⁰

چگونگی کسب عضویت نهادهای بین‌المللی تضمین کیفیت در اسناد مربوط به تضمین کیفیت در افغانستان مورد توجه قرار گرفته است: "تأمین روابط با ارگان‌های تضمین کیفیت و اعتباردهی خارجی و استفاده از آخرین دستاوردهای تضمین کیفیت در سطح بین‌المللی"³¹ همچنان فقره بیست و دوم ماده نهم طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی اکادمیک یکی از مسئولیت‌های مورد تضمین کیفیت و اعتبار دهی را "برقراری روابط با شبکه تضمین کیفیت آسیا - پسیفیک و سایر شبکه‌های مرتبط به تضمین کیفیت بین‌المللی به منظور توسعه برنامه‌ها" تعیین نموده است.

بناءً بر اساس اسناد فوق، یکی از وظایف و مسئولیت‌های اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی و مورد تضمین کیفیت و اعتباردهی تأمین روابط با نهادهای بین‌المللی تضمین کیفیت و اعتباردهی است، اما مسئله اساسی این است که، آیا اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی کشور در راستای تحقق این مسئولیت اجراءات و اقدامات مقتضی نموده است؟ آیا این اداره عضویت نهادهای بین‌المللی تضمین کیفیت را حاصل نموده است و تفاهمنامه‌های همکاری روی انکشاف و بهبود

²⁷ لایلا رضایی مقدم و رحمت‌الله الهیاری، "وضعیت بین‌المللی‌سازی تضمین کیفیت در نظام نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت علوم، تحقیقات و فناوری ایران"، مقاله ارائه‌شده در سومین همایش بین‌المللی شدن آموزش عالی (تهران، 2024)، 1.

²⁸ Wei-Cheng Chien, "Internationalization of Quality Assurance and the International Quality of Higher Education in Taiwan," *Higher Education Evaluation and Development* 17, no. 2 (2023): 114.

²⁹ Malaysian Qualification Framework, 2nd ed. (2024), 9.

³⁰ Malaysian Qualifications Agency (MQA), "Mutual Recognition Arrangement (MRA)," 20 May 2020, https://www.mqa.gov.my/new/int_relation_MRA_cfm#gsc.tab=0.

³¹ مقرررها، لوائح و طرزالعمل‌های تحصیلات عالی افغانستان، "لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی"، (وزارت تحصیلات عالی، چاپ دوم، 1390)، 176.

پروژه‌ها و معیارهای تضمین کیفیت با کشورهای دیگر منعقد نموده است؟ چنان به نظر می‌رسد که پاسخ این سوالات منفی است.

امروزه علاوه بر ضرورت مطابقت و همخوانی معیارهای تضمین کیفیت با معیارهای بین المللی چگونگی معیاری بودن نهاد تضمین کیفیت و اعتباردهی با معیارهای بین المللی یکی از مباحث مهم تضمین کیفیت و اعتباردهی است، چنانچه در سندی تحت عنوان "معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی در حوزه اروپا (ESG)"³² معیارها و رهنمودهای تضمین کیفیت در تحصیلات عالی در افریقا (ASG-QA)³³، تدوین شده است برای نهادهای تضمین کیفیت و اعتباردهی نیز معیارهای مشخص تعریف شده است تا به عنوان نهاد متصدی امور تضمین کیفیت و اعتباردهی از معیارهای مشخص برخوردار باشد.

7. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

تجارب جهانی بیانگر آن است که نهاد متصدی تضمین کیفیت و اعتباردهی باید از استقلال برخوردار باشد. در مالیزیا، یک نهاد مشخص برای پیش‌برد امور تضمین کیفیت و اعتباردهی ایجاد شده است که در رأس آن رئیس اجرایی قرارداد، این نهاد یک شخص حقوقی مستقل است هرچند به لحاظ گزارش دهی به وزیر تحصیلات عالی گزارش‌دهی می‌باشد اما از نظر استخدامی، مالی و اداری قسماً مستقل است. در افغانستان اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی در چوکات وزارت تحصیلات عالی فعالیت می‌کند و ماده پنجاه و دوم قانون تحصیلات عالی به صراحت فعالیت این اداره را در چوکات وزارت تحصیلات عالی پیش‌بینی نموده است. از آنجاکه قانون تحصیلات عالی ملکی بعد از لایحه تضمین کیفیت تصویب شده است، آنچه در لایحه تضمین کیفیت در مورد به فعالیت خود مختار این اداره پس از سپری شدن 5 الی 8 سال پیش‌بینی گردیده بود، با حکم قانون تحصیلات عالی مطابقت ندارد. ضرورت استقلال اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی را نمی‌توان نادیده گرفت. بناءً ایجاب می‌کند تا در قسمت اعطای استقلال و یا تجدید ساختار این اداره با در نظر داشت تجارب کشورهای دیگر تدابیر مقتضی اتخاذ گردد.

در مورد چگونگی اعتراض به فیصله‌ی نهاد تضمین کیفیت و اعتباردهی در مالیزیا، میکانیزم مشخص در قانون پیش‌بینی شده است. در افغانستان مطابق لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی "اعتراض در برابر فیصله شورای اعتباردهی بر مبنای قانون صورت گرفته می‌تواند" اما این ماده مختصر و مبهم است که قطعاً نمی‌توان شرایط و شکلیات اعتراض و رسیدگی به اعتراض را استنباط کرد. بناءً لازم است تا چگونگی اعتراض بر فیصله، میکانیزم در خواست، مرجع رسیدگی، چگونگی رسیدگی، دلایل و مبنای اعتراض، استماع دلایل معترض، صدور فیصله نهائی و چگونگی مراجعه به محکمه در صورت عدم قناعت معترض، بصورت واضح در یک سند مشخص گردد.

در مورد ثبت و نشر معلومات پیرامون چگونگی جایگاه نهادهای تحصیلات عالی از نظر تضمین کیفیت و اعتباردهی، در کشور مالیزیا دفتر ملی ثبت تضمین کیفیت و اعتباردهی در چوکات سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا ایجاد شده است. در افغانستان اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی موظف به ثبت و نشر معلومات در مورد پروژه اعتباردهی برای مردم می‌باشد، اما مسئله مهم میکانیزم و روش نشر معلومات است که ضرورت به بهبود و انکشاف دارد.

³². European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) et al., *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* (Brussels: EURASHE, 2015), 21.

³³. HAQAA Initiative, *African Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education (ASG-QA)*, <http://hdl.handle.net/2445/126939>

در ارتباط به عضویت نهادهای منطقه‌ای و جهانی تضمین کیفیت و اعتباردهی، در مالیزیا، سازمان کیفیت‌سنجی مالیزیا عضویت چندین نهاد بین‌المللی را داشته و با کشورهای مختلف در ارتباط به تضمین کیفیت و اعتباردهی تفاهمنامه همکاری امضا نموده‌اند. در افغانستان بر تأمین چنین ارتباط با نهادهای بین‌المللی در اسناد مربوط تأکید شده است، اما تا اکنون عملاً اداره تضمین کیفیت و اعتباردهی عضویت نهادهای بین‌المللی تضمین کیفیت و اعتباردهی را حاصل نکرده است، لازم است تا در مورد توجه جدی صورت گیرد.

References

- Ali, Nasrullah. "Withdrawal of U.S. Forces from Afghanistan: Security Implications for Pakistan." *PRIF Blog*, August 20, 2021. <https://blog.prif.org> (accessed November 25, 2024).
- Asuamah Yeboah, Samuel, and Ama Antwi Boasiako. *Beyond the Classroom: Quality Assurance in Developing Nations*. Munich: MPRA, 2024.
- Chien, Wei-Cheng. "Internationalization of Quality Assurance and the International Quality of Higher Education in Taiwan." *Higher Education Evaluation and Development* 17, no. 2 (2023): 114.
- Code of Practice for Program Accreditation: Open and Distance Learning*. 2nd ed. Kuala Lumpur: Malaysian Qualifications Agency, 2019.
- HAQAA Initiative. *African Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education (ASG-QA)*. <http://hdl.handle.net/2445/126939> (accessed November 25, 2024).
- Malaysian Qualification Framework*. 2nd ed. 2024.
- Malaysian Qualifications Agency Act 2007*. Laws of Malaysia, Act 679.
- Malaysian Qualifications Agency. "MQA at a Glance." May 22, 2023. <https://www.mqa.gov.my> (accessed November 25, 2024).
- Malaysian Qualifications Agency. "Mutual Recognition Arrangement (MRA)." May 20, 2020. https://www.mqa.gov.my/new/int_relation_MRA.cfm#gsc.tab=0 (accessed November 25, 2024).
- Martin, Michaela, and Antony Stella. *External Quality Assurance in Higher Education: Making Choices*. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning, 2007.
- Mattei, Liviu, and Julia Iwińska. *Quality Assurance in Higher Education: A Practical Handbook*. Budapest: Central European University, Yehuda Elkana Center for Higher Education, 2016.
- Milas, Maja. *Thematic Analysis: Independence of the Quality Assurance Agencies*. Ljubljana: Slovenian Quality Assurance Agency for Higher Education, 2022.
- Ricaurte, Karla, Mathias Bouckaert, and Victoria Galán-Muros. "Are Quality Assurance Agencies for Higher Education Autonomous by Law?" UNESCO-IESALC Policy Insight no. 6 (2024).

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels: EURASHE (on behalf of ENQA, ESU, EUA, EURASHE), 2015.

Vlasceanu, Lazar; Laura Grunberg; and Dan Parlea. *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*. Rev. and updated ed. Bucharest: UNESCO-CEPES, 2007.

منابع دری

اطلاعات روز. "روند اعتباردهی ملی نهادهای تحصیلی؛ از کارشویه تا مزایا و معایب." 5 اسد 1398. <https://www.etilaatroz.com/81127/process-national-accreditation-educational-institutions-from-work-to-benefits-and-disadvantages/>.

رضایی مقدم، لیلا، و رحمت‌الله الله‌یاری. "وضعیت بین‌المللی‌سازی تضمین کیفیت در نظام نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت علوم، تحقیقات و فناوری ایران" Paper presented at the Third International Conference on the Internationalization of Higher Education, Tehran, 2024.

ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی. "تاریخچه مختصر." QAAD. <https://qaad.edu.af/>, 2024.

طرزالعمل کاری ریاست تضمین کیفیت و اعتباردهی آکادمیک: Kabul: وزارت تحصیلات عالی، 1399.

قانون تحصیلات عالی ملکی. (1195 Jareeda Rasmi no. 1394).

مقرره‌ها، لوایح و طرزالعمل‌های تحصیلات عالی افغانستان: لایحه تضمین کیفیت و اعتباردهی: 2nd ed. Kabul: وزارت تحصیلات عالی، 1390.

متنصوری، احسان. "ارزیابی کیفیت مراکز آموزش عالی نسل سوم با رویکرد کارت امتیازی متوازن و پویایی-شناسی سیستم In "چهاردهمین کنفرانس ارزیابی و تضمین کیفیت در نظام‌های دانشگاهی، Tehran: دانشگاه خوارزمی، 1399، 162.

مهدی، مهدی. "الزامات استقرار نظام تضمین کیفیت در آموزش عالی و پژوهش ایران." فصلنامه مجلس و راهبرد، سال سی‌ویکم، شماره 118 (تابستان 1403): 125.

About the Author

Mr. Khawaja Jamshid Seddiqi, Assistant Professor, Department of Law, Kardan University, Kabul, Afghanistan. <kj.seddiqi@kardan.edu.af> ORCID: 0000-0001-6111-1001